

Patricia H. Miller

Gelişim Psikolojisi Kuramları

Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. Bekir Onur

Çeviren
Zeynep Gültekin

İmge Kitabevi Yayınları
Genel Yayın Yönetmeni
Şebnem Çiler Tabakçı

ISBN 978-975-533-588-9

Özgün Adı
Theories of Developmental Psychology (Worth Publishing 2002)

© İmge Kitabevi Yayınları, 2008

Tüm hakları saklıdır.
Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik
yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Eylül 2008

Düzeltili
Alaattin Topçu

Kapak
Duysal Yaşar

Kapak Fotoğrafı
Eren Onur (2007)

Sayfa Düzeni
Yalçın Ateş

Baskı ve Cilt
Pelin Ofset Tipo Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Mithatpaşa Cad. No: 62/4 Kızılay-Ankara
Tel: (312) 418 70 93-94 • Faks: 418 10 46
www.pelinofset.com.tr

İ m g e K i t a b e v i
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 3 Kızılay 06650 Ankara
Tel: (312) 419 46 10-11 • Faks: (312) 425 29 87
İnternet: www.imge.com.tr • E-Posta: imge@imge.com.tr

İçindekiler

Önsöz	13
Giriş	17
Kuram Nedir?	19
Gelişim Kuramı Nedir?	25
Bir Gelişim Kuramının Değeri Nedir?	30
Bilginin Örgütlenmesi/Araştırmalara Yön Verme	
Kuramlar Gelişim Psikolojisinin Hangi Temel	
Konularına Eğilmektedir?	33
İnsanın Temel Doğası Nedir?	
Gelişim Nitel mi yoksa Nicel midir?	
Doğa ve Yetiştirme Gelişime Nasıl Katkıda Bulunur?	
Gelişen Nedir?	
Özet	43
Kitabın Düzeni	44
Önerilen Okumalar	44
1. Piaget'nin Bilişsel Evre Kuramı ve	
Yeni-Piagetçiler	47
Biyografik Tablo	48
Kurama Genel Yaklaşım	53
Genetik Epistemoloji	
Biyolojik Yaklaşım	

Yapısalcılık	
Evre Yaklaşımı	
Yöntembilim	
Evrelerin Betimlenmesi	63
Duyu-Hareket Dönemi	
İşlem Öncesi Dönem	
Somut İşlem Dönemi	
Formel İşlemler Dönemi	
Genel Bir Bakış	
Bellek	93
Gelişim Mekanizmaları	95
Bilişsel Örgütlenme	
Bilişsel Uyum Sağlama	
Bilişsel Dengelenme	
Bölümün Özeti	
Gelişimsel Konulara Yaklaşım	102
İnsan Doğası	
Nitel ya da Nicel Gelişim	
Doğa ya da Yetiştirme	
Gelişen Nedir?	
Uygulamalar	107
Kuramın Değerlendirilmesi	108
Güçlü Yanları	
Zayıf Yanları	
Piaget'nin Kuramı Üzerinde Kendi Yaptığı	
Düzeltilmeler	128
Yeni-Piagetçiler	132
Robbie Case	
Kurt Fischer	
Yeni-Piagetçi Konular	
Özet	146
Önerilen Okumalar	147
2. Freud ve Erikson'un Psikoanalitik Kuramları	151
FREUD	152
Biyografik Tablo	152

Kurama Genel Yaklaşım	157
Dinamik Yaklaşım	
Yapısal Yaklaşım	
Topografik Yaklaşım	
Evre Yaklaşımı	
Normal-Anormal Süreklisi	
Yöntembilim	
Evrelerin Betimlenmesi	177
Oral Evre	
Anal Evre	
Fallik Evre	
Gizil Dönem	
Genital Evre	
“Küçük Hans” Vaka İncelemesi	
İlişkiler Üzerine Son Çalışmalar	187
Gelişim Mekanizmaları	189
Gelişimsel Konulara Yaklaşım	191
İnsan Doğası	
Nitel ya da Nicel Gelişim	
Doğa ya da Yetiştirme	
Gelişen Nedir?	
Uygulamalar	193
Kuramın Değerlendirilmesi	194
Güçlü Yanları	
Zayıf Yanları	
ERIKSON	202
Biyografik Tablo	203
Kurama Genel Yaklaşım	204
Psikososyal Evreler	
Kimlik Vurgusu	
Psikanalitik Yöntembilimin Açılımı	
Evrelerin Betimlenmesi	211
1. Evre: Temel Güvene karşı Temel Güvensizlik	
2. Evre: Özerkliğe karşı Utanç ve Kuşku	
3. Evre: Girişkenliğe karşı Suçluluk	
4. Evre: Çalışkanlığa karşı Aşağılık Duygusu	

5. Evre: Kimlik ve Benimsemeye karşı Rol Karmaşası	
6. Evre: Yakınlığa ve Dayanılmaya karşı Yalıtılmışlık	
7. Evre: Üretkenliğe karşı Durgunluk	
8. Evre: Bütünlüğe karşı Umutsuzluk	
Çağdaş Eriksoncu Araştırmalar.....	218
Gelişim Mekanizmaları.....	219
Gelişimsel Konulara Yaklaşım.....	221
Uygulamalar.....	222
Kuramın Değerlendirilmesi.....	222
Güçlü Yanları	
Zayıf Yanları	
Özet.....	224
Önerilen Okumalar.....	227
3. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	229
Kuramın Tarihi.....	231
Davranışçılık	
Çocuklarda Öğrenmeye İlişkin İlk Araştırmalar	
Sosyal Öğrenme	
Kurama Genel Yaklaşım.....	240
Öğrenmenin, Özellikle de Gözlem Yoluyla	
Öğrenmenin Vurgulanması	
Çevreyi ya da Çevre-İnsan-Davranış Sistemini	
İçeren Nedensel Model	
Edinilmiş Davranışlar Basit ya da Karmaşık Olabilir	
Gözlenebilir Davranışların ve Altta Yatan Bilişsel	
İşlemenin Vurgulanması	
Öz-Yeterlik	
Yöntembilim	
Gelişim Araştırma Örnekleri: Ahlaki Yargular ve	
Cinsiyet Rollerini.....	266
Ahlaki Yargular	
Toplumsal Cinsiyet Rolü Gelişimi	
Gelişim Mekanizmaları.....	271
Gelişimsel Konulara Yaklaşım.....	274
İnsan Doğası	

Nitel ya da Nicel Gelişim	
Doğa ya da Yetiştirme	
Gelişen Nedir?	
Uygulamalar	279
Kuramın Değerlendirilmesi	281
Güçlü Yanları	
Zayıf Yanları	
Günümüzde Sosyal Öğrenme Kuramı	288
Özet	290
Önerilen Okumalar	292
4. Bilgi İşleme Kuramı	293
Kuramın Tarihi	298
Kurama Genel Yaklaşım	302
Bilgi İşleme Sistemleri Olarak İnsanlar	
Öz-Değişim Olarak Gelişim	
Görev Analizi	
Yöntembilim	
Başlıca Gelişimsel Yaklaşımlar	312
Bellek	
Stratejiler: Kazanım, Değişkenlik ve Seçim	
Problem Çözmenin Kuralları	
Problem Çözme ve Öğrenmenin Üretilmesi ve	
Bağlantısalcı Simülasyonları	
Zekâ	
Gelişim Mekanizmaları	351
Gelişimsel Konulara Yaklaşım	357
İnsan Doğası	
Nitel ya da Nicel Gelişim	
Doğa ya da Yetiştirme	
Gelişen Nedir?	
Uygulamalar	360
Kuramın Değerlendirilmesi	361
Güçlü Yanları	
Zayıf Yanları	
Özet	371
Önerilen Okumalar	373

5. Etoloji ve Diğer Evrimsel Kuramlar.....	375
Kuramın Tarihi.....	377
Kurama Genel Yaklaşım	381
Türe Özgü Doğuştan Davranışlar	
Evrimsel Bakış Açısı	
Öğrenme Yatkınlığı	
Yöntembilim	
İnsan Gelişim Psikolojisine Katkıları	399
Bebek-Bakıcı Bağlanması	
Akran Etkileşimi	
Problem Çözme	
Gelişime İlişkin Yeni Evrimsel Açıklamalar	
Gelişim Mekanizmaları.....	430
Gelişimsel Konulara Yaklaşım.....	431
İnsan Doğası	
Nitelya da Nicel Gelişim	
Doğa ya da Yetiştirme	
Gelişen Nedir?	
Uygulamalar	434
Kuramın Değerlendirilmesi	435
Güçlü Yanları	
Zayıf Yanları	
Özet.....	447
Önerilen Okumalar	449
6. Gibson'un Ekolojik Algı Gelişimi Kuramı.....	451
Biyografik Tablo	452
Kurama Genel Yaklaşım	454
Ekolojik Yaklaşım: Sağlayıcılar	
Bilgi Uyarımla Belirlenir	
Aktif Algılayıcılar Olarak İnsanlar	
Yöntembilim	
Gelişimsel Eğilimler	462
Sağlayıcıların Algılanmasında Artan Keskinlik ve	
Ekonomi	
Dikkatin Yetkinleştirilmesi	
Bebekler Ne Hakkında Öğrenirler.....	467

İletişim	
Nesnelerle Etkileşim	
Uzamsal Düzende Hareket	
Gelişim Mekanizmaları	476
Gelişimsel Konulara Yaklaşım	476
İnsan Doğası	
Nitel ya da Nicel Gelişim	
Doğa ya da Yetiştirme	
Gelişen Nedir?	
Uygulamalar	478
Kuramın Değerlendirilmesi	479
Güçlü Yanları	
Zayıf Yanları	
Özet	483
Önerilen Okumalar	484
7. Vygotsky ve Sosyokültürel Yaklaşım	487
Biyografik Tablo	489
Kurama Genel Yaklaşım	493
Çalışma Birimi Kültürel-Bağlamda-Aktif-Çocuktur	
Yakınsak Gelişim Alanı	
Bireysel Zihin İşlevlerinin Sosyokültürel Kökeni:	
Zihinler Arası Zihnin İçini Yapılandırır	
Bir Kültürün Sağladığı Araçlar Zihinsel İşleyişe	
Aracılık Eder	
Yöntembilim	
Vygotskyci ve Diğer Sosyokültürel Araştırma	
Örnekleri	515
Özel Konuşma ve İçsel Konuşma	
Kavramların Gelişimi	
Ortaklaşa Problem Çözme	
Kültürlerarası Araştırmalar	
Anlatular Yoluyla Sosyalleşme	
Gelişim Mekanizmaları	531
Gelişimsel Konulara Yaklaşım	534
İnsan Doğası	
Nitel ya da Nicel Gelişim	

Doğa ya da Yetiştirme Gelişen Nedir?	
Uygulamalar	538
Kuramın Değerlendirilmesi	540
Güçlü Yanları	
Zayıf Yanları	
Son Değerlendirmeler	551
Özet	553
Önerilen Okumalar	556
8. Çağdaş Mini Kuramlar ve Yeni Yaklaşımlar	559
Kuram Kuramı	560
Modüler Doğuştancılık	566
Gelişimsel Sinirbilim	570
Dinamik Sistemler Kuramı	573
Bağlam-İçinde-Gelişen-İnsan	579
Eleştirel Psikoloji: Gelişim Kuramları	
Cinsiyetçi mi?	584
Gelişimsel Konulara Yaklaşım	586
Sonuca İlişkin Düşünceler	587
Özet	589
Önerilen Okumalar	590
9. Düşünceler	591
Gelişimsel Konular Tekrar Ele Alınıyor	592
İnsan Doğası	
Nitel ya da Nicel Gelişim	
Doğa ya da Yetiştirme	
Gelişen Nedir?	
Gelişim Mekanizmalarının Daha İyi Kuramsal Açıklamalarına Duyulan İhtiyaç	597
Gelişim Kuramlarının Tarihsel Gelişimi	600
Sonuçlar	604
Kaynakça	607
İsim Dizini	659
Konu Dizini	671

Önsöz

“Sizin psikolojik gelişim kuramınız nedir?” Bir lisans öğrencisi olarak çocuk psikolojisine giriş dersinin final sınavında makale yazmayı gerektiren böyle bir soruyla karşılaşmıştım. Mütevazı bir şekilde o zamana kadar duymuş olduğum bütün kuramlardan yararlanarak bütün gelişimi kapsayan 6 (yaş) X 20’lik (gelişim görevleri) bir matris oluşturdum ve kuramlara ilgi duymaya başladım. Çoktan seçmeli bir test verilmiş olsaydı belki de bu kitap farklı bir konu üzerine olacaktı.

Bu kitabın dört baskısında da psikolojik gelişimin “büyük bir resmini” çizmeye çalıştım. Bazen öğrenciler bir dolu olguyu içine yerleştirebilecekleri bir çerçeve sunmadan sıralayan ders kitaplarından yılmaktadırlar. Örneğin, İsveçli bir filozofun çocukların sıralanmış nesnelere dağıtıldıktan sonra nesnelere sayısına ilişkin yargılarını neden merak ettiği ya da bebeklerin anneleri odayı terk ettiğinde ağlamalarının neden dikkate değer bir durum olduğu çoğu zaman çok açık değildir. Bu kitap gelişim psikolojisindeki araştırmaların öneminin algılanıp kavranmasını sağlayacak çerçeveleri sunmaktadır.

Çocuk ve yetişkin davranışlarının insan davranışı gözlemlerinin merakını uyandırması gelişim kuramlarının oluşturulmasına neden olmuştur. Üç yaşında bir çocuk bir boya kalemi kutusunda boya kalemlerinin olduğunu tahmin ettikten sonra kutu açılıp içinde mum olduğunu görünce kendisinin başından beri kutuda mum olduğunu düşündüğünü ileri sürer. Beş yaşındaki bir başka çocuk, sıralanmış bir dizi düğme dağıtıldığında düğmelerin sayısının arttığını iddia eder. Okul çağındaki bir çocuk bir toplama problemini başarıyla çözmek için iyi bir strateji kullanır, ancak kısa süre sonra aynı problem için daha az güvenilir bir başka stratejiyi tercih eder. Bir ergen, olası diğer kimlikleri ciddi olarak araştırmadan kendine bir kimlik belirler. Bir yetişkin çocukluk anksiyeteleriyle gizli bir baş etme girişimi gibi görünen bir rüyasını anlatır.

Gelişim kuramcıları bunun gibi gözlemlerinden anlam çıkarmaya çalışırlar ve böylelikle insanın bebeklikten çocukluğa ya da yetişkinliğe doğru yolculuğunun hikâyesini yazarlar. İnceleyeceğimiz kuramlardan bazıları büyük, kapsamlı kuramlar olup sıklıkla belirli bir kişiyle ilişkilendirilmektedir; Piaget'in, Freud'un, Erikson'un ve Vygotsky'nin kuramları gibi. Örneğin sosyal öğrenme kuramı, bilgi işleme, dinamik sistemler, etoloji ve diğer evrimsel kuramlar gibi bazı başka kuramlar ise aslında genel bir "kuram" ya da çerçeve içinde yer alan yaklaşım topluluklarıdır ve tek bir kişiyle özdeşleştirilmiş olmaları gerekmez. Yine diğer bazı kuramlar, kendilerini gelişim içinde belirli bir alanla sınırladıkları için "minikuram" olarak adlandırılabilirler. Buna çocukların bir alana, örneğin zihne ilişkin kavramlarını inceleyen "kuram kuramı" örnek verilebilir.

Bazı gelişim kuramları, gelişim dışındaki alanlara ilişkin kuramlar olup gelişim psikolojisine uygulanmış kuramlardır. Örneğin evrimsel kuram, bilgi işleme, dinamik sistemler kuramı ve kültürel psikoloji kuramı gibi. Her zamanki gibi bazı önemli gelişimciler, çeşitli kuramların gelişim hakkında yeni sorular ortaya koyma ya da gelişime

yeni bir açıklama getirme potansiyelini görerek bu kuramları gelişimsel bir çerçeveye oturtmuşlardır. Bu nedenle gelişim psikolojisinde kuram oluşturmak değişik yönlerden gelen zengin, dinamik ve heyecan verici bir girişimdir. Kuramların çeşitli öyküleri vardır, ancak hepsi de bize insan davranışı hakkında fikirler vererek dünyaya bakışımızı değiştirir.

Bu kitap yalnızca kuramların kapsamını değil gelişimcilerin kendi kuramlarını oluştururken ya da diğerlerinin kuramlarını benimserken hissettikleri heyecan ve tutkuyu da aktarmaya çalışmaktadır. Bazı durumlarda yukarıda anlatılanlar gibi belirli gözlemler, araştırmacıların hayal gücünü harekete geçirerek onlarda heyecan yaratmış ve alanda ilerlemelerin önünü açmıştır. Araştırmacılar bu merak uyandıran davranışları çözülmesi gereken gizemler olarak görmüşlerdir. Diğer durumlarda ise belirli fikirler gelişimin doğasına ilişkin bakışımızı genişletmiştir. Örneğin Piaget'in yetişkinin zihinsel işlemlerinin temelini bebeklikteki duyuşal-devinimsel davranışlara dayandığı görüşü, bilişsel gelişim hakkında bir sürü farklı düşünme yolunun önünü açmıştır. Her kuram bize, insan gelişiminin temel doğasına ilişkin önemli şeyler anlatır.

Bu gelişim kuramlarının katkılarını anlamak için önce kuramların genel doğasına bakmamız gerekmektedir. Giriş bölümünde kuramlara dair aşağıdaki soruları sormaktayız:

1. Kuram nedir?
2. Gelişim kuramı nedir?
3. Bir gelişim kuramının değeri nedir?
4. Kuramlar gelişim psikolojisinin hangi temel konularını ele almaktadır?

KURAM NEDİR?

Bu, basit görünümlü aldatıcı bir sorudur. Gerçekte bir bilim felsefecisi bu soruyu iki soru daha sorarak "yanıtlayabilir":

1. Kuramların ne olması gerektiğini mi yoksa tipik olarak ne olduklarını mı sormaktayız?
2. Kuramlardan formel olarak ifade edildikleri şekilde mi yoksa gerçekte bilimsel bir toplulukta işlev gördükleri şekilde mi söz etmekteyiz?

Filozofun ilk sorusu, ideal ve gerçek kuram arasındaki ayırımla ilgili olup bilimsel yaşamdaki kuramlarımızın amaçlarına ulaşamadığı gerçeğini acı bir biçimde ifade etmektedir. Kuramlar çoğunlukla tam ve geçerli bir biçime ulaşamaz. Ideal, bütünsel ve formel bir *bilimsel kuram*, birbiriyle ilişkili bir grup ifadeden -tanımlar, aksiyomlar, önermeler, hipotetik yapılar, ara değişkenler, yasalar, hipotezler vb.- oluşur. Genellikle sözel ya da matematiksel şekilde ifade edilen bu açıklamalardan bazıları, diğer belirli açıklamalardan mantıksal olarak çıkarılır. Bu birbiriyle ilişkili ifadeler grubunun işlevi, gözlenemeyen yapıları, mekanizmaları ya da süreçleri açıklamak ve bu ifadeleri birbirleriyle ve gözlenebilir olaylarla ilişkilendirmektir. Bu ifadelerin birbirinden farkını göstermenin belki de en iyi yolu, her birinin kuramın farklı düzeyinde yer aldığını göstermektir. Yani her birinin gözlenebilir davranıştan uzaklığı birbirinden farklıdır. Bir ifade gözlenebilir davranıştan ne kadar “uzaksa”, ampirik verilerle desteklenmesi ya da çürütülmesi de o kadar zayıf bir olasılıktır.

Gözlenebilir davranıştan en uzak noktada test edilmeden kabul edilen belirli *sayıtlar* (aksiyomlar, postullar) yer alır. (Örneğin Piaget’in kuramında düşüncenin örgütlenmiş olduğu sayıtları.) Bu sayıtlar o kadar aşikâr olabilir ki bazen kuramcılar bunların farkında bile olmayabilirler. Daha az genel bir düzeye ilerlediğimizde *hipotetik yapımları* -olaylar, nesnelere, özellikler ya da değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koyan kavramlar- buluruz. Bu yapımların (örneğin Piaget’in kuramında “zihinsel şema” ve “zihinsel tersine çevirilebilirlik”) kendileri gözlemlenemez, ama gözlemlenebilir davranışlara işaret eder. Kuramcılar, hipotetik yapımları olaylar, nesnelere, özellikler ya da değişkenler arasındaki ilişkilere dair deneysel ifa-

deler olan test edilebilir hipotezlere dönüştürürler. (Piagetçi hipotezlerden biri bebeğin çingırağı sallamak gibi ilginç bir eylemi tekrarlama eğiliminde olduğudur.) Bir hipotez araştırmayla yeterince desteklendiğinde bilimsel *olgu* haline gelir. Bilimsel olgular birikerek arttıkça bir *yasa* -bir grup gerçek arasındaki ilişkiye dair oldukça iyi yapılandırılmış genel ifade- ile birbirleriyle ilişkilendirilirler.

Kuramları *veriler* (tekrarlanabilir deneysel gözlemler) ile kuram arasında gidip gelerek oluştururuz. Yeni olgular kuramı değiştirir ve kuramdaki değişiklikler yeni deneylerin ve böylelikle de yeni olguların yolunu açar. Yeni olgular da yine kuramı değiştirir ve bu döngüsel süreç devam eder. Deneysel gözlemler bir kuram için güçlü dayanaklar oluşturabilir, ancak hiçbir zaman bir kuramı tamamen kanıtlayamaz, çünkü gelecekteki gözlemler çürütücü kanıtlar sunabilir. Bazı kuramlarda kuram olguları (verileri) özetlemekten öteye geçmez. Özellikle Skinnerci öğrenme kuramında “eğer bir tepkiyi çeşitli denemelerde pekiştireç izlerse o tepkinin sıklığı artar” gibi ifadelere rastlanır. Verilere yakın duran bu tür kuramların test edilmesi daha kolaydır, çünkü bunların çürütülmesi daha kolaydır. Diğer uçtaki Freud’un “bilinçdışı” ya da Piaget’in “dengelenme” süreci, gözlenebilen davranışla en fazla belirsiz ve uzak bir ilişki içindedir. Kuramsal kavramlarla veriler arasındaki uzaklığın fazla olması kuramın test edilmesini zorlaştırdığı için bu tür çok sayıda kuram aynı veri grubunu açıklamada eşit şekilde başarılı olabilir, böylelikle de doğru olsun olmasın yıllar boyu kabul görebilir.

Geleneksel olarak psikologlar kuramları belirli ölçütlere göre değerlendirirler. Bir kuram mantıksal olarak sağlam olmalı, yani iç tutarlılık göstermeli, hiçbir ifade diğeriyle çelişmemelidir. Ayrıca bir kuram ampirik olarak da sağlam olmalı, bilimsel gözlemlerle çelişmemelidir. Dahası, açık, test edilebilir ve özlü, mümkün olduğunca az yapıma, önermeye ve benzerine dayanmalıdır. Son olarak kuramın kapsamı, bir bilimin yeterince geniş bir alanını açıklamalı ve önceki araştırmaları da bütünleştirmelidir.

Psikoloji, tarihinde çok az formel kurama sahip olmuştur ve olasılıkla halihazırdaki hiçbir gelişim kuramı bu sınıflamaya girmemektedir. Ancak yukarıda belirtilen koşullar bize her bir gelişim kuramı ya da modelinin doğru yönde gelişip gelişmediğine karar vermek için bir bağlam sunmaktadır. Böylelikle her bir kuramın sonuçta formel, test edilebilir bir kuram olma konumuna erişip erişemeyeceğini sorabiliriz. Şu anki durumlarında gelişim “kuramları”, zaman içinde davranışlarda meydana gelen değişimleri incelemek için bir başvuru çerçevesi işlevi görmektedir. Örneğin, Piaget’in kuramı dikkatlerimizi belirli bilgi parçacıklarından çok düşüncenin örgütlenmesine, aşamalı bilgi birikiminden çok gelişimdeki evrelî değişime, çocukların pasif bilgi işleyişlerinden çok aktif bilgi yapılandırmalarına yönlendirir.

Bugün kuramcılar sıklıkla *model* -daha dar kapsamlı, formel olmayan kuram- terimini kullanmaktadırlar. Modeller bazen görsel olarak, örneğin bilgi akışını göstermek amacıyla kutu ve oklarla sunulur. Ayrıca modeller bazen tıpkı zihnin bir bilgisayara benzetildiği durumda olduğu gibi analogilere benzeyebilir.

Filozofun ikinci sorusu, kuramların (bunun gibi kitaplarda) anlatıldığı şekli ile gerçekte bilimsel bir toplulukta uygulamaya konulduğu şekli arasında ayırım yapar. Bir kuramın ders kitabında yer aldığı derli toplu, cilalanmış şekli ile gerçek araştırmalar yapan gerçek kişilerin davranışlarına yön verdiği uygulamaya konulmuş şekli arasında çok zayıf bir benzerlik bulunmaktadır. Kuram geliştirme üzerine olan bu bölümde kuram geliştirmeye ilişkin -düzenli, nesnel, mantıksal bir süreç- geleneksel yaklaşım sunulmuştur. Bu “işbaşındaki” bilimadamlarının portresidir. Her ne kadar bilim bazen bu yönde ilerlese de çoğunlukla bitmiş bir cilalı ürünün ortaya çıkışı, çok daha karmaşık, daha akıldışı bir sürecin sonunda gerçekleşir.

Daha belirleyici olmak gerekirse, geleneksel kuram geliştirme yaklaşımı, ampirik gözlemlerin, daha genel açıklamalar yapmada ya da bir kuramdan türetilmiş ifadele-

ri test etmede kullanabileceğimiz nesnel bilgi kırıntıları olduğunu belirtir. Gerçekte olgular kendilerini kolayca hevesli bilimadamlarına sunmazlar. Bir kişi belirli bir kuramı benimsediğinde ya da geliştirdiğinde, gelişim üzerine hangi soruların sorulmaya değer olduğuna, bu soruları incelemek için geçerli yöntemlerin hangileri olduğuna ve gelişimin doğasının ne olduğuna ilişkin bir dizi inancı da benimsemiş olur. Freudcu bir araştırmacının, farelerin sıkı kontrollü deneylerde manivelaları itmeyi nasıl öğrendiklerini araştırması, bir öğrenme kuramcısının insanlara rüyalarını ya da çocukluk anılarını sorması hiç de güçlü bir olasılık değildir. Oyunun yazılı olmayan kuralları vardır ve bu kurallar, uygulamaya konulduğu şekilleriyle kuramın birer parçasıdır. Varsayımlar, bilimadamlarını bazı doğruları diğerlerinden daha kolay görmeye iter. Gerçekte *bakmadığımız* bir şeyi görmek zor olabilir. Buna bir örnek verirsek, Jupiter'den gelen radyo sinyalleri 1955'te iki genç Amerikalı astronom tarafından "keşfedilip" önemleri fark edilmeden önce de duyulmuş fakat göz ardı edilmişti.

Bilimadamları "davranış akışını" nasıl böleceklerine ve betimleyeceklerine ilişkin kararlar verirler. Bir bebeğin oyununun bir dakikalık bir bölümü binlerce şekilde betimlenebilir. Kalp atış hızından odanın keşfine kadar değişebilen farklı davranış düzeyleri ve bir saniyenin küsuraından bir dakika boyunca devam edebilen bir davranış birimine kadar değişebilen farklı ölçü birimleri vardır. Psikoloğun binlerce aday arasından seçtiği olgular ya da gözlemler, davranış bölümünün (epizod) kendisi kadar psikolog ya da kuramı hakkında da bilgi verir. Elbette neyin gözlemlendiğine ilişkin sınırlamalar koymak gereklidir. Çünkü her şeyi kaydetmek mümkün değildir.

Bazı filozof ve psikologlar "sosyal yapılandırmacı"dırlar; bilim ve kuramlarının gerçekliğe belirli bir bakış olduğunu, her zaman sosyokültürel inançların, değerlerin, dil ve kategorilerin süzgecinden geçtiğini iddia ederler. Sosyal yapılandırmacılık, birçok uygulamacı araştırmacı tarafından benimsenmemekle birlikte, sosyal yapılandırmacıların